

Bevezetés

A magyarországi társadalompolitika egyik legnagyobb kihívása a leghátrányosabb helyzetű, perifériára szorult települések felzárkózásának kérdése. A mélyszegénységben élő közösségek problémái – az alacsony iskolázottság, a tartós munkanélküliség, a rossz lakhatási körülmények és a települési, mikrotérési szolgáltatásihiány – olyan komplex kérdéskört alkotnak, amelyre a hagyományos beavatkozások gyakran nem tudnak választ adni.

Jelen tanulmány célja a 2019-ben indított, országos hatókörű Felzárkózó települések (Fete) program módszertani kereteinek és gyakorlati megvalósításának bemutatása a Magyar Református Szeretetszolgálat (MRSZ) szerepvállalásán keresztül. Az elemzés középpontjában a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által kidolgozott, majd a programot megvalósító szervezetek által alkalmazott Jelenlét módszertan áll, amely a „fogantatástól a foglalkoztatásig” tartó szemléletmóddal, helyi szociális diagnózisokra alapozva keresi a kitörési pontokat.

A tanulmány hiánypótló jellegét az adja, hogy nem csupán elméleti síkon tárgyalja a felzárkózást, hanem az MRSZ által koordinált 63 település tapasztalatait összegezve mutatja be a terepen zajló munka sajátosságait. Vizsgáljuk a korábbi előzmény, illetve pilot projektek (Válaszút, Végtelen lehetőség) tanulságait, a jelenlétpontok kialakításának szempontrendszerét, valamint a „polihisztor” szemléletű terepi munkatársak kulcsszerepét a megvalósításban. Az írás rávilágít arra is, hogy a keresztyén alapértékekre épülő karitatív tevékenység hogyan válik professzionális szociális innovációvá az egyházi és állami szereplők összefogása révén.

Böröcz Livia

HIT ÉS SZAKMAISÁG A VÉGEKEN: ESÉLYTEREMTÉS ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS AZ MRSZ FELZÁRKÓZÓ TELEPÜLÉSEIN

A Magyar Református Szeretetszolgálatról

A Magyar Református Szeretetszolgálat¹ (továbbiakban MRSZ, Szeretetszolgálat) egy református hátterű, keresztyén alapértékekre épülő közhasznú, karitatív szervezet, mely 2006 óta működik. Nemre, vallásra, politikai hovatartozásra való tekintet nélkül, a rászorultság elve alapján nyújt segítséget, elsősorban a Kárpát-medencében élő nélkülöző emberek számára, de számos külföldi missziót is szervezett az elmúlt években, hogy a természeti és humanitárius katasztrófák által sújtotta térségekben segítsen. Közhasznú alaptevékenysége egyik legfontosabb alappillére a rászoruló családok, idősek és elesett emberek segítése. Az alapítvány rendszeresen szervez adománygyűjtéseket, hogy a beérkező adományokból gyors segítséget nyújthasson a mindennapokban.

A Szeretetszolgálat legismertebb programjai: „Szeretetdoboz” tartósélelmiszer gyűjtés, a minden évben tízezreket megmozgató „Szeretethíd” Kárpát-medencei Református Önkéntes Napok, a beteg gyermekek számára vigaszt, a megváltozott munkaképességűek számára esélyt nyújtó Mentő Maci Program, valamint a rászoruló gyermekek karácsonyi álmait valóra váltó Karácsonyi Álom, és a tehetséges fiatalokat támogató Nyilas Misi Ösztöndíjprogram.

A Felzárkózó települések program előzményei a Szeretetszolgálatnál

A felzárkózás tekintetében két fontos, a Szeretetszolgálat által indított programot tekintünk előzménynek: az ózdi Válaszút programot és a Cigándi járásban megvalósult Végtelen lehetőség programot.

„Válaszút – Komplex digitális program a sikeres életpályáért”²

A program neve „Válaszút – Komplex digitális program a sikeres életpályáért” (azonosító: EFOP-5.2.1-17-2017-00011), mely program Ózdon valósult meg, ahol alapítványunk egy digitális felzárkózási programot működtetett 2018. június 1.–2023. május 31. között. A program lényege, hogy a leszakadó térség fiataljainak segítséget nyújtson kortárs segítők bevonásával, a technika adta vívmányok felhasználásával. A program komplex szolgáltatást nyújtott az érintett fiataloknak, mivel a hátrányos helyzetet csak ilyen módon lehet szakszerűen kezelni és javítani: nem csak a fiatalok, hanem a családjaik is kaptak támogatást a családsegítő bevonásával. A komplex szolgáltatás részét képezték a mentálhigiénés munkatársunk önismereti és prevenciós foglalkozásai, valamint a pályaorientációs munkatárs által nyújtott pályaválasztási tanácsadások. A pilot projekt közvetlen célcsoportja Ózd város általános iskoláinak 7. osztályos tanulói voltak. Olyan hátrányos helyzetű fiatalok kerültek bevonásra, akik a családból jövő

1 Küldetésünk és történetünk, *jobbadni.hu*, URL: <https://jobbadni.hu/rolunk/kuldetesunk-es-tortenetunk/> Utolsó letöltés: 2026. 01. 31.

2 Válaszút Program, *jobbadni.hu*, URL: <https://jobbadni.hu/szolgالاتaink/szocialis-fejlesztes/valaszut-program/> Utolsó letöltés: 2026. 01. 31.

külső támogatás és minta hiányában ki voltak téve a pályatévesztés, az iskolai kudarc és ennek kapcsán az iskolaelhagyás és munkanélküliség veszélyének, ezáltal a tartós kiszolgáltatottságnak és elszegényedésnek. A pályázat egyik újszerűségét adta az E-mentor program, amelyben önkéntes gimnazisták és egyetemisták digitális tananyagok segítségével, a Microsoft Teams programon keresztül mentorálták, kortárs segítőként támogatták özdi társaikat. A mentor és mentorált személyes megismerkedés után, közösen határozták meg céljaikat, innentől rendszeresen, online tartották a kapcsolatot. A programban résztvevő fiataloknak biztosított tabletek, mobilinternet segítségével javultak a digitális készségeik, és az információkhoz való hozzáfutás is könnyebbé vált.

Végtelen lehetőség –Komplex fejlesztés a Cigándi járásban³

Az előzményként fontos másik projekt a „Végtelen lehetőség – Komplex fejlesztés a Cigándi járásban” (azonosító: EFOP-1.5.1-17-2017-00006) elnevezésű program. A Cigándi járás Magyarország egyik leghátrányosabb járása, a lakosság 70%-ban hátrányos helyzetű, és a létminimum alatt él. A program 2018. március 1. és 2022. november 30. között valósult meg a járás 15 településén, mintegy 800 fő bevonásával. A program célja a járásban élő lakosság életszínvonalának hosszútávú fejlesztése: a hiányzó szolgáltatások beindításával, az intézmények szolgáltatásainak bővítésével, a gyerekek fejlesztésének érdekében az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításával. Ezen tevékenységek a térség további leszakadását hivatottak fékezni, megállítani. További programelem a helyi közösségek fejlesztése, életesélyeinek, életminőségének javítása.

A járásban két településen, Ricsén és Bodroghalmon jelenlétpontot hoztunk létre. A program keretein belül az alábbi tevékenységek, szolgáltatások valósultak meg a járásban a teljesség igénye nélkül: baba-mama klub, babaváró foglalkozás, főzőklub, Bokréta program, Meseköz-program, ugrálóvár, eszközkölcsönző, barkácműhely, bábcsoportok foglalkozása, buszszolgáltatás, szakemberek képzése, kommunikációs tréningek, pénzügyi tudatosság játékos formában, növénytermesztő program, mosási szolgáltatás, fejlesztő szolgáltatások. A projektbe a településen dolgozó szakembereket, kiemelten a védőnőket és pedagógusokat is bevontuk, illetve a program ideje alatt folyamatos volt az együttműködés a helyi gyerekjóléti szolgálattal. Az intézmény munkatársai rendszeresen, heti több alkalommal látogatták meg az érintett családokat, amikor is folyamatos feladatuk volt a családi krízishelyzet felmérése, információnyújtás, segítségnyújtás, támogatás, intenzív családmegtartó szolgáltatás.

Felzárkózó települések program (Fete) a Szeretetszolgálatnál

Az előzményprojektek esetében is látható, hogy a cél – akárcsak a Felzárkózó települések programban – valamely kedvezőtlen társadalmi-gazdasági mutatókkal rendelkező helyszínen, hátrányos helyzetű csoportok felzárkózásának segítése, a leszakadás lassítása, megállítása

3 Végtelen lehetőség, *jobbadni.hu*, URL: <https://jobbadni.hu/szolgaltataink/szocialis-fejlesztes/cigand/>
Utolsó letöltés: 2026. 01. 31.

a hiányzó szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáféréseinek a biztosításával, a helyi közösségek fejlesztésével, a munkaerőpiaci helyzetük javításával. Az összegyűjtött tapasztalatok, módszertanok megfelelő alapot biztosítottak a Szeretetszolgálat számára a Felzárkózó települések programban való részvételre, a hosszútávú komplex fejlesztési program megvalósítására.

A Felzárkózó települések program⁴ 2019-ben indult a Magyar Kormány kezdeményezésére, a legszegényebb települések felzárkózásának elősegítésére. A KSH adatai alapján kiválasztott 300 település az ország leghátrányosabb helyzetű települései, ahol hiányos az egészségügyi, oktatási, szociális és egyéb szolgáltatásokkal való ellátottság, továbbá szűkösek a kereskedelmi és kulturális fogyasztás lehetőségei is. Nehéz a munkaerőpiacon való elhelyezkedés, mind a hiányzó munkahelyek, mind a közlekedési adottságok miatt. A lakosság nagy része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, jellemzően segélyekből, családi pótlékból és közmunkából származó alacsony jövedelemből élnek. Sokan romos, komfort nélküli házakban laknak, sokszor több család, generáció is egy ingatlanban. Magas az eladósodottság, kiemelkedően magas a drog-fogyasztás, a bűnözés az itt élő lakosság körében.

A program – amelynek jelmondata a „Fogantatástól a foglalkoztatásig” – 2019-ben 31 településen⁵ 7 szervezet bevonásával indult el. 2023-ra már 178 helyszínen 29 szervezet tevékenykedett, a 300 település bevonása 2025-ben fejeződött be.

A bevont településeken történő munkához a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által kidolgozott ún. Jelenlét módszertan⁶ az iránymutató. A módszer lényege, hogy a településen dolgozó szakemberek jelen vannak a település, a családok, a lakosság életében, mindennapjaiban, segítséget nyújtanak a napi problémák megoldásában, miközben a közösséget is fejlesztik. A program mégsem „egyenprogram”, amelyben minden település ugyanazt a fejlesztést kapja, mivel a települések és az ott élők problémái is másak, ezért a megoldások is eltérnek egymástól. A helyi problémák feltérképezésére területenként szociális diagnózis készül.

A Jelenlét program célja a települések közösségi életének újjászervezése, útmutatás a kilátástalanságból,⁷ a reménytelenségből a problémák beazonosításával és az eddig elérhetetlennek tűnő lehetőségek realizálása. A lakosság szociális-gazdasági-közösségi helyzetének javítását szolgáló fejlesztési munkához szükséges szakmai tudás, támogatások és szolgáltatások biztosítása, mindezek kapcsolódása a helyi települési, járási és térségi szintű közigazgatási rendszerbe és közösségi folyamatokba, s ezen belül egyes tevékenységei a nehéz helyzetben lévő, elszigetelt településeken található közösségek kiegyensúlyozott működésének kialakítására irányulnak.

4 Felzárkózó települések. A programról, *fete.hu*, URL: <https://fete.hu/a-programrol/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

5 Települések, *fete.hu*, URL: <https://fete.hu/telepulesek/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

6 *Kapcsoskönyv – A Jelenlét program építőkockái*, Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület, 2022. URL: https://fete.hu/app/uploads/2024/12/Kapcsos_vegleges_241224_mod.pdf Utolsó letöltés: 2026. 03. 19.

7 A program megvalósításáról negyedévente a *Fete Magazin* nyomtatott és online formában elérhető kiadványban lehet olvasni a megvalósító szervezetek tevékenységeiről: URL: <https://fete.hu/dokumentumtar/fete-magazin-2022-02/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

Első lépések a településeken

A módszer alapja, hogy az adott településen a felzárkózási program elindulásakor jelenlétpontot nyitunk. Ez az első kézzelfogható jele annak, hogy elkezdődik egy hosszútávú munka, ahol a helyi lakosság és az ő problémáik vannak a középpontban. A településeken a munkatársak felvételét követően megkezdődik a települési szociális diagnózis készítése, amely a település egészét veszi górcső alá: település lakosságának általános helyzete, valamint korcsoportonkénti vizsgálata, a település infrastrukturális intézményi ellátottsága, társadalmi, ellátási, foglalkoztatási problémák és lehetőségek feltérképezése a feladat.

A módszertan infrastrukturális alapját az ún. jelenlétpontok adják, amelyek kiválasztása szintén az első félév feladata (egyházi vagy önkormányzati bérleményben vagy saját tulajdonban, esetleg haszonkölcsön szerződéssel). Az első programév után a jelenlétpont kiválasztásának szempontjait összegeztük, ami segítséget nyújtott a további években az új települések munkatársai számára.

Milyen szempontokat vettünk figyelembe a jelenlétpont kiválasztásánál?

Az elsődleges szempont, hogy a jelenlétpontot minél közelebb vigyük a rászoruló családok életteréhez. A jelenlétpont elhelyezését tekintve két csoportra oszthatjuk azokat a településeket, ahol megkezdjük a munkánkat. A települések egyik csoportja rendelkezik szegregátummal vagy szegregátumszerű utcákkal, a másik csoportja nem rendelkezik kifejezetten ilyen területtel, vegyesen helyezkednek el a hátrányos helyzetű családok a település egészében.

Vegyes esetben az a tapasztalatunk, hogy a jelenlétpont központi elhelyezkedése különösen azért fontos, mivel nagy területen helyezkedik el a község, konkrétan szegregált terület nincs, azonban a leghátrányosabb helyzetben élő helyi lakosok a nap túlnyomó részét a település központi részén töltik, hiszen reggelente óvodába, iskolába viszik gyermekeiket, egészségügyi intézménybe mennek, bevásárolnak, illetve a postahivatalba érkeznek, majd a nap második felében ismét bejárják ugyanezt a településrészt, hiszen újra mennek gyermekeikért az oktatási, nevelési intézményekbe.

Egy vagy több szegregátummal rendelkező település esetén mindet megvizsgálva, a szolgáltatások elérése szempontjából a legkevésbé ellátott hely közelében nyitottuk meg a jelenlétpontot.

Elmondhatjuk, hogy minél több a munkatársunk és a tervezett szolgáltatás, annál nagyobb épületre van szükség, még akkor is, ha a helyiségeket többfunkciósan használjuk. A kiválasztási szempont között szerepel, hogy rendelkezzen az ingatlan zárt udvarral, hiszen számos gyermekfoglalkozást, szabadtéri eseményt, nyári napközis tábor szervezünk, amelyekhez egy biztonságos udvar elengedhetetlen, illetve kisebb játszótér kialakítása is cél, főként azokon a településeken, ahol köztéri játszótér nem áll rendelkezésre. Az eszközök, alapanyagok, felszerelések, adományok tárolásához szükséges a melléképületek megléte. A jelenlétpontjaink jelentős részén található saját kiskert, amely szintén sokoldalúan hasznosítható: a kiskertprogram modelljeként vagy közösségi kertként is működhet az év során.

A fenti szempontok figyelembevételével sokszor nehéz ideális jelenlétpontot találni, hiszen a települések jelentős részén kevés az olyan közösségi szolgáltatások ellátására alkalmas ingatlan, amely ne igényelne jelentős felújítást, vagy minden szempontnak megfelelné. Az első jelenlétpontjaink megüresedett, régi iskolaépületek voltak, amelyek szinte minden feltételnek megfeleltek, de találhatunk a jelenlétpontok között régi parókiaépületet, elhagyott vendéglátóegységeket, nagyobb lakóépületeket is. A kiválasztásnál az is fontos, hogy a korábban jelentős szerepet betöltött közösségi ingatlanok új funkciókat kapjanak, a terek új élettel teljenek meg.

Terepi munkatársak – lelkiesség és szakma

Magyarország településeinek 90%-a ötezer fő alatti, harmada 500 fő alatti lakossal rendelkezik.⁸ A vidéki térségekre jellemző, hogy minél kisebb településre megyünk, annál jellemzőbb a szolgáltatások hiánya, a közösségi közlekedés nehézsége, az elvándorlás, az elöregedés. A települési munkánk legfontosabb tartóoszlopai a helyi munkatársaink, akiknek a kiválasztása a hátrányos helyzetű térségekben, településeken nagy kihívást jelent – ahogyan ez a Végtelen lehetőség program megvalósítási nehézségeként is megjelent –, hiszen a diagnózisokban sorra láthattuk, hogy a Fete települések szakemberhiányosak. Bár a program sokat tapasztalt, „fekete öves” szociális munkásokra lett tervezve, de rövid idő alatt láthatóvá vált, hogy ha céljaink között szerepel a munkahelyteremtés, akkor kompromisszumokat kell hoznunk a kiválasztás folyamán. A mi esetünkben ez azt jelenti, hogy csupán a jelenlétpont-munkatársak egyharmada rendelkezik felsőfokú végzettséggel, és ennek a töredéke szociális szakmai. Felismerve a terepi munka sajátosságait, a kiválasztás során a végzettség mellett prioritást élvezett a belső motiváció és az elkötelezettség, mivel az elvárt szociális munkásokat sok esetben olyan munkatársak váltották fel, akiknél a rászoruló családok felé irányuló támogató attitűd a szolgálat alapköve. Ideális esetben munkatársunk a helyi vagy szomszéd település református gyülekezetéhez kapcsolódik, aktív tagja, aki így is segíti a helyi közösséggel való együttműködést, közös szolgálat kialakítását. A terepi munkavégzés előtt a munkatársaknak a Máltai Szeretetszolgálat által biztosított rövid képzés áll rendelkezésére a program keretein belül, illetve az MRSZ onboarding folyamat során tapasztaltabb mentorkollégák segítik az elindulást.

A kiválasztott munkatársak közreműködésével indul el a települési munka, amelynek beavatkozási területei az emberi életutat átfogják a „fogantatástól a foglalkozásig”: a kora gyermekkori (0-3 éves kori) fejlesztés, a fejlődés nyomon követése, a gyermekek oktatásának (bölcsőde, óvoda, általános iskola, középiskola) figyelemmel kísérése, fiatal felnőttkorban a szakképzés, felnőttképzés, pályaválasztás segítése egyaránt részei a programnak. A nagykorú, felnőtt lakosság közösségének fejlesztése programok szervezésével, a foglalkoztatás segítése munkaerőpiaci tanácsadással, munkaszocializációval, mely tevékenység jelenleg a kiskertprogramban valósul meg. Kortól független támogatást az egészségügyi ellátások területén a szűrővizsgálatok, a higiénés állapotok javítását

⁸ VIDA Judit (szerk.): *Magyarország településhálózata*, 2. kötet, *Városok-falvak*, Budapest, KSH, 2015.

különbéle programok szervezésével – tisztálkodási lehetőség és mosodai szolgáltatás a jelenlétponton, szelektív szemétgyűjtés, rágcslóirtás – biztosítjuk. Az érintett településeken fontos a közlekedés és a közlekedésbiztonság megismerése, mivel a legtöbb szolgáltatás csak tömegközlekedéssel érhető el.

A jelenlétpontok alapvetően hétköznapiakon tartanak nyitva, de a téli krízisidőszakban, valamint egyes ünnepekhez kötődően hétvégén is várjuk a helyi lakosokat. Fontos a jelenlét a településeken, ezért a jelenlétponton dolgozó munkatársak folyamatos támogatást, segítséget nyújtanak a lakosságnak, velük napi kapcsolatban vannak. A leggyakoribb segítségkérés az ügyintézés, kérelmek kitöltése, megírása, időpontok foglalása, krízishelyzetekben pedig azonnali élelmiszersomagot, télen lehetőségeink szerint tüzelőt biztosítunk.

A diagnózisokban azonosított települési problémák megoldására programok szervezése történik. A részt vevő településeken kiemelten fontos a közösség erősítése, fejlesztése, melynek érdekében programokat, klubokat, foglalkozásokat szervezünk, ilyenek például a barkács férfiklub és női főzőklub, sportfoglalkozások (kirándulások, foci), zeneoktatás, zeneklub. Fontos a családok jövedelmi viszonyainak javítása, ami leginkább a munkaerőpiaci támogatással, a térségi és közösségi gazdaságfejlesztő projektek (helyi termék, kézműves műhelyek, turisztika) fejlesztésével érhető el. Mivel a gyermekek vannak a program fókuszában, ezért részükre folyamatosan biztosítunk tanoda jellegű, tanulást segítő és Biztos Kezdet Gyermekház (BKH) típusú szolgáltatásokat.

A településen élők mindennapjait többféle szolgáltatás segíti – mint például mosási, tisztálkodási szolgáltatás, életvezetési és adósságkezelő tanácsadás, eszközkölcsonzés, illetve rendszeres vagy alkalmi programok egészítik ki, ilyenek a nyári táborok, kézműves foglalkozások, gyermeknap rendezvények, baba-mama klub, sütő-főző klub, zongoraoktatás, barkácműhely, varróklub, ifjúsági „csacsogó délután”, közösségi nap és még sorolhatnánk.

A széleskörű beavatkozási terület, valamint a kapcsolódó programok széles skálája világossá tesz számunkra, hogy miért is gondolunk úgy a helyi munkatársakra, mint „új típusú polihisztorokra”. A kora gyermekkortól az idősekig, a krízishelyzetektől munkaerőpiaci tanácsadason át a kulturális értékek feltárásától a programszervezésig igen széles körben végeznek feladatokat a jelenlétpont-munkatársak. A megvalósított tevékenységek sokszínűségéből adódik, hogy az alkalmazott módszerek is több (szakma) területet ölelnek fel, így a szociális munka, a vidék- és közösségfejlesztés, diakóniai szolgálat eszközeit mind megtalálhatjuk a helyi munka során.

Hol vagyunk jelen?

A Szeretetszolgálat 2019-ben Göncruszánkán, Ricsén, Dámócon, Zemplénagárdon és Tiszakarádán kezdte meg a munkát. A második évben 2020-ban Átány, Bagamér, Mezőladány és Vilmány, a harmadik évben, 2021-ben további 12 település csatlakozott a programhoz: Beregdaróc, Szatmárcseke, Porcsalma, Nagyecsed, Tiszaeszlár, Tuzsér, Hodász, Szin, Bódvalenke, Geszt, Hajdúszovát, Méhtelek.

A Felzárkózó települések program 2023-ban ismét bővült, a meglévő 21 település mellett a negyedik ütemben 13 új helyen kezdődött meg a szolgálat: Büssü, Fábianháza, Farkaslyuk, Kántorjánosi, Kazsok, Kokad, Konyár, Körösszakál, Lácacséke, Nagyszekeres, Rozsály, Tiszabecs, Viss. Hodász település 2023 májustól átkerült a Máltai Szeretetszolgálat hatáskörébe, és Drávafok pedig a Magyar Református Szeretetszolgálathoz csatlakozott.

2024-ben a legnagyobb számú új településen kezdtük meg a munkát, 17 helyszínen: Egyházasharaszti, Old, Lábod, Tornanádaska, Tornaszentjakab, Aranyosapáti, Berekböszörmény, Magosliget, Uszka, Tiszaderzs, Tiszaigar, Tunyogmatolcs, Újkenéz, Újléta, Nemesbikk, Györgytarló, Járdánháza településeken.

A 300 település bevonásának utolsó etapja 2025 őszén történt meg, ahol az MRSZ újabb 15 helyszínen kezdte meg a szolgálatát: Kömörő, Milota, Semjén, Tiszacsermely, Tiszabездé, Tiszamogyorós, Szamoskér, Eperjeske, Kékcse, Kelemér, Rétközberencs, Tengőd, Tizakanyár, Túristvándi, Ökörítőfülpös településeken. Emellett más megvalósítóhoz került Tiszaeszlár, Lábod, Tornanádaska és Tornaszentjakab települések, illetve 2026 januárjától Hangács települést vette át a Szeretetszolgálat. A program keretein belül jelenleg 8 megyében, 63 településen – a legtöbb település Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében található – végzünk szolgálatot.

Több, mint szolgáltatás – szolgálat

A Felzárkózó települések program immár hetedik évében érdemes visszatekinteni, hogy a különböző településeken milyen programkísérletek valósultak meg, azzal a céllal, hogy a módszerek mintául szolgáljanak más települések számára. A program megvalósulásának hátterében változó finanszírozás és indikátor elvárások vannak, ami néha segíti, néha nehezíti a településen végzett komplex szolgálatot. A munkatársak felkészítésére számos formában tettünk kísérletet – rendszeres értekezletek online és offline formában, módszertani kosár jellegű előadások, belső műhelymunkák –, de még nem találtuk meg a végleges, igazi formáját.

A 2025-ös év nem csak azért volt érdekes, mert a programba bevonásra került az összes település, hanem mert Mustármag című⁹ módszertani kiadványunk megjelenésével meg tud valósulni a terepen dolgozók munkájának további szakmai támogatása. A kötet kalendáriumszerűen kíséri végig az olvasót az évszakokon és hónapokon, bemutatva, hogy egyházi, néprajzi szempontból vagy a szociális munka területén milyen tevékenységek, jeles napok vannak az adott időszakban, vagy milyen kihívásokra érdemes figyelni a helyi munka során. Ugyanabban az évben, az ősz során tudományos konferencia keretében kerültek bemutatásra a kifejezetten a Felzárkózó települések programhoz kötődő református tapasztalatok és gyakorlatok az érdeklődők és az érintett partnerek számára.

A Fete településeken jellemző, hogy az ifjúsági korosztályokat (12–30) érintő szolgáltatások még hiányosabbak: nincsenek közösségi terek, a fiatalok számára hasznos

9 ANTAL Ágnes – BANGA Éva – BÖRÖCZ Livia – FORRÓ Katalin (szerk.): *Mustármag. Növekedő tapasztalat a komplex felzárkózási munkában*, Budapest, Magyar Református Szeretetszolgálat, 2024. URL: <https://jobbadni.hu/wp-content/uploads/2025/11/mustarmag-online.pdf> Utolsó letöltés: 2026. 03. 19.

szabadidőeltöltési lehetőségek, kevés helyen van sportolási lehetőség, sportkörök, egyéb csoportosulások. A települési munka során tapasztaljuk a szülői kompetenciák és a támogató családi háttér hiányát: a tanulásnak nagyon alacsony presztízse, a távlati célok hiánya, valamint a mentális nehézségek egyaránt akadályozzák a sikeres társadalmi integrációt. Ezt a kedvezőtlen közeget tovább terhelik az ifjúsági korosztályt érintő specifikus kockázatok, mint a közösségek hiánya, a korai gyermekvállalás, valamint a különféle függőségek (alkohol- és tudatmódosító szerek használata) jelenléte.

Ezen komplex, generációkon átívelő hátrányok mérséklése érdekében a Szereztetszolgálat olyan célzott programokat valósít meg, amelyek a gyermek- és ifjúsági korosztályok számára alternatív életpályamodelleket és strukturált szabadidő-eltöltési lehetőségeket kínálnak. A programok elsődleges célja a közösségi élményen keresztüli értékteremtés, amely az addigi minták megtörésével, új formák megismertetésével járul hozzá a fiatalok rezilienciájához és sikeresebb társadalmi felzárkózásához.

Az alábbiakban bemutatunk néhány olyan kezdeményezést, amelyekre a felzárkózási szolgálatunk eszközeiként, jó példaként is gondolunk.

Hős program

A program célja volt az iskolán kívüli ifjúsági közösségfejlesztés: 12 alkalmas foglalkozás sorozat a „szuperhősök” témája köré építve. A pedagógiai projekt módszertanával és a közösség-szervezés eszközeivel cél volt elérni, hogy a gyerekek megtapasztalják teremtményüket, azt, hogy képesek változtatni a környezetükön, valamilyen eredményt, produktumot felmutatva. A program megvalósítása során olyan fiataloknak mutatta meg a saját értéküket, akik sok esetben sem otthon, sem pedig az iskolában nem kaptak pozitív visszajelzést. Ehhez hasonló programok lehetnek alkalmasak arra, hogy a fiatalok saját értékükre rátalálva, konstruktívan legyenek jelen a közösségben és saját családjukban is. A programot eltérő időben három településen, Zemlénagárdon, Tiszakarácson és Tuzséron valósítottuk meg az Új Pedagógia¹⁰ szakembereinek közreműködésével és a helyi munkatársainkkal.

Csapatjáték a felzárkózásért

A Felzárkózó települések programban részt vevő településeinken élő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek életük során nagyon ritkán vagy egyáltalán nem találkoznak olyan élethelyzetekkel, alkalmakkal és gyakran olyan személyekkel, példaképekkel sem, amik/akik önfegyelemre és kitartásra nevelik őket, és ezeken a területeken jó példával szolgálhatnak. Ezért is érezzük rendkívül fontosnak a sport és a zene területét, mint az egyik legfőbb láthatatlan edukációs módszert beépíteni a településeinken folyó mindennapos szociális munkánkba.

Jelenleg közel 15 településen működik a Fete keretében elindított focicsapat, mindemellett több településen kisközösségi körben torna, kirándulások, kerékpározás

¹⁰ Az Újpedagógia szakmai munkásságáról bővebben: <https://ujpedagogia.hu/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

valósul meg. Focicsapataink rendszeresen döntőbe jutnak a Fete Kupa (korábban Arany kupa) tornán, illetve lelkesen mérettetnek meg az SDG kupán vagy a Barca Academy Alapítvány¹¹ által szervezett Kocsis Kupa mérkőzéseken.

A zenére ritkábban gondolunk csapatjátékként, de számos településünkön munkatársak, református lelkipásztorok, kántorok tartanak alternatív zenei alkalmakat gyermekeknek, fiataloknak. Sajnos egyelőre csak 7 településünkön van zenei foglalkozás, ami továbbra is egy fejlesztendő terület. A hátrányos helyzetű gyermekek számára a sport és a zenei foglalkozások nemcsak a hasznos szabadidő eltöltését segítik, hanem a ritmusérzék és a kognitív képességek fejlődését is, mindemellett kaput nyitnak az érzelmi önkifejezés és a sikerélmény felé is. A közös játék erősíti a társas kompetenciákat és a fegyelmet, ezáltal olyan közösségi megtartó erőt és jövőképet nyújt, amely segít a hátrányok leküzdésében és a személyiség kiteljesedésében.

Bábmisszió

2022 második félévében indult el Nagyecsed településen elsőként munkatársi körben az ún. bábmisszió, amelynek a módszertani alapját a Palánta Bábmisszió¹² adja. A bábcsoport céljai között szerepel a bibliai történetek, ezáltal a keresztyén értékrend megismertetése a gyermekekkel, mindamelllett, hogy hétköznapi témákat, nehézségeket jelenítenek meg érdekes eszközökkel, valamint interaktív módon dolgozhatnak fel a fiatal közönséggel. 2023-ban már

további két településen – Beregdarócon és Porcsalmán – is elindultak a bábcsoportok, amelyek előadásai az óvodások és kisiskolások körében nagyon népszerűek. Jelenleg Porcsalmán működik a bábos közösség.

Értékteremtő kezek – kézműves műhelyek

A településeken készült diagnózisoknak nemcsak az a célja, hogy a nehézségeket, problémákat felsorolja, hanem rámutasson a település értékeire, lehetőségeire is. A településeinken az is célunk, hogy minél több elfeledett tudást vagy képességet feltárjunk, amelyeket a megvalósított lakossági programokba vagy akár helyi termék fejlesztésébe tudunk csatornázni. Elsőként Mezőladányban valósult meg egy gazdaságfejlesztési miniprojekt, ahol a meglévő bőrdíszműves tudásra építettünk, és így egy „bőrműhely” tudtunk elindítani 2021-ben. A műhelyben folyó munkáért egy korábbi Fete munkatárs a felelős, aki mellé azóta két fő „segítő munkaező” került felvételre, s ezzel megvalósult még egy fontos cél, a helyi munkahelyteremtés is. Az elmúlt években Zemplénagárdon és Nagyecsedben is elindultak műhelyeink, ahol már kerámia- és textil-

11 A Kocsis Kupa története, *barcaalapitvany.hu*, URL: <https://barcaalapitvany.hu/kocsis-kupa/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

12 Bábmisszió, *palantamisszio.hu*, URL: <https://palantamisszio.hu/babmisszio> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

termékek készülnek Diaconia márkanév¹³ alatt. A termékek listája folyamatosan bővül, és rendszeres résztvevői vagyunk különféle rendezvényeknek, vásároknak. A budapesti boltok és a rendezvényeken való elérhetőség mellett lehetőség van az online vásárlásra is.

Kiskertek

Az előzményprojektekben is megjelent már a növénytermesztés a rászoruló családok körében, az elhagyott földek megművelése, agrárismeretek megszerzése és egészséges zöldségek termesztése céljából. A Fete program első négy évében elindult településeinken már több mint 1000 családot sikerült a kiskertek művelésébe is bevonni. A korábban említett célok mellett a gazdaságfejlesztés területén említjük a programot, mert célunk a mindennapi munkaszocializáció mellett hosszú távon az, hogy a kertművelés iránt érdeklődő családoknak ez a foglalkozás is egyfajta kitérési lehetőséget jelentsen. A területen további terveink vannak – megváltozott munkaképességű munkatársakkal fajáték műhely vagy közösségi mosoda mintaprojektek –, amelyek megvalósításához további pályázati forrásokat tervezünk bevonni.

Az összefogás mint a fenntartható felzárkózás záloga

A program megvalósítása során elengedhetetlennek tartjuk az együttműködéseket helyi és mikrotér-ségi szinten egyaránt, hiszen a települések fejlesztéséhez rendelkezésre álló infrastrukturális és humánkapacitások hiányosak, a pénzügyi lehetőségek korlátozottak, így a felzárkózási célok megvalósítása érdekében fontos, hogy elkerüljük a párhuzamos működéseket. Szeretetszolgálatunk kiemelten fontosnak tartja a helyi református gyülekezetekkel, közösségekkel történő partneri kapcsolat kialakítását, hiszen különös támogatást jelent a helyben aktív református lelkipásztor és az általa vezetett gyülekezet. Az eddigi megvalósítás során szerzett tapasztalatok rávilágítanak arra, hogy a hátrányos helyzetű térségek komplex fejlesztése során a helyi református gyülekezetek és a lelkipásztori szolgálat kulcsfontosságú stratégiai partnereként jelenik meg. Ennek értelmében az első lépések egyike a települési programindításkor a helyi református lelkipásztor felkeresése, amely során a célkitűzések és az eddigi jó gyakorlatok ismertetése mellett megkezdődik a közös gondolkodás a humán erőforrás-igényekről és az együttműködési lehetőségekről. Ez a típusú beágyazottság garantálja, hogy a fejlesztő munka ne egy kívülről érkező, idegen beavatkozásként, hanem a közösség sajátjaként, a helyi igényekre reflektálva induljon el. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a településeken megvalósuló szerves együttműködés során a hiteleti alkalmak – mint például a bibliaórák, egyéb foglalkozások – a fejlesztő munka részévé válnak. Ebben a folyamatban a lelkipásztorok gyakran aktív szerepet vállalnak a közösségi és pedagógiai tevékenységekben, legyen szó zenei foglalkozások vezetéséről vagy gyermek- és ifjúsági alkalmak megtartásáról. Ezt a szinergiát tovább erősíti a gyülekezet felnőtt tagjainak

13 Műhelyek és emberek, *diaconia.hu*, URL: <https://diaconia.hu/muhelyek-bordiszu-textil-keramia/> Utolsó letöltés: 2026. 02. 27.

önkéntes szerepvállalása a közösségi programokban, ami jelentősen növeli a beavatkozások társadalmi tőkáját és elfogadottságát. Az MRSZ modelljében a diakónia természetes módon válik a mindennapi munka részévé, biztosítva azt, hogy a felzárkózás ne elkülönült projektként valósuljon meg, hanem a település szövetébe szervesen illeszkedő társadalmi misszióként. Ez a közösségi alapú megközelítés teremti meg a hosszú távú fenntarthatóság alapjait, hiszen a program formális kereteinek esetleges lezárulta után is rendelkezésre állnak azok a helyi erőforrások és közösségi szándékok, amelyekre a megkezdett folyamatok továbbvitele biztonsággal alapozható.

A program sikeres megvalósítása során a hitéleti szereplők mellett elengedhetetlen a széles körű horizontális és vertikális szakmai együttműködés is. Ennek értelmében kiemelt partnereink a helyi döntéshozók – így a polgármesterek, a képviselőtestületek és a nemzeti önkormányzatok –, valamint a szociális ellátórendszer, az oktatási és közművelődési intézmények, illetve a releváns szakmai civil szervezetek. Ez a többszintű együttműködés biztosítja, hogy a felzárkózást célzó beavatkozások összhangban legyenek és hatékony választ adjanak a komplex társadalmi kihívásokra. A helyi legfontosabb partnereink (lelkipásztor, gyülekezet, polgármester, jegyző), valamint az oktatási és szociális szakterület mellett helyenként a vidéki térségek területi fejlesztésének kiterjesztéséhez közösség- és vidékfejlesztő (NMI, LEADER) szervezetekkel és szakemberekkel működünk együtt. A meglévő református intézményekkel való együttműködés is kiemelten fontos, a program megvalósulását támogatja, beágyazottságát erősíti, a településen való jelenléttel – amely településen van református óvoda vagy iskola, tanoda – vagy az intézményekben szerzett tapasztalatok átadásával (református oktatási intézmények, tanodák, Biztos Kezdet Gyerekházak szakemberei, HEKS tanodák, inkluzív iskolai programok). A református egyetemekkel, kutatóműhelyekkel, tananyagfejlesztőkkel, roma szakkollégiumokkal már megkezdődött az együttműködés, de ezek a területek is számos kiaknázásra váró további lehetőséget tartogatnak.

A Magyar Református Szeretetszolgálat hisz abban, hogy hosszú távon akkor tud valódi és fenntartható segítséget nyújtani a rászorulóknak számára, ha „hálót ad, és nem halat” – vagyis nem pusztán az azonnali szükségletekre reagál, hanem lehetőséget teremt a társadalmi felzárkózásra és az önálló életvitel megerősítésére. Ez magában foglalja a gyermekeket érintő fejlesztő programokat, a települési és járási szinten jelentkező közösségi hiányosságokra adott komplex válaszokat, valamint – lehetőség szerint – a helyi gazdaság élénkítését és munkahelyteremtést is. A program komplexitása éppen abban rejlik, hogy integrálja az adott térségben meglévő tudást, a humán kapcsolatokat, valamint a felzárkózás különböző területein szolgáló szakembereket és együttműködő partnereket, és ezzel mintát ad a felelős, közösségi „emberhalász” szemléletre. A hátrányok újratermelődésének megtörése ugyanis nem valósulhat meg egyetlen szervezet vagy szereplő munkájával: valódi változás csak összefogással, egymás erőforrásait és tapasztalatait kiegészítve érhető el. Az együttműködés nem csupán az anyagi és emberi erőforrások szűkössége miatt szükséges, hanem hitbéli meggyőződésből is fakad. Hiszünk, hogy szolgálatunk során nem egyedül munkálkodunk, hanem Isten országának munkatársaiként veszünk részt a ránk bízott közösségek felemelésében. Ez a remény-

ség és közös felelősségvállalás ad erőt ahhoz, hogy a legnehezebb sorsú településeken is kitaró, rendszerszintű és jövőt formáló munkát végezzünk.

ABSZTRAKT

Hit és szakmaiság a végeken: esélyteremtés és közösségépítés az MRSZ felzárkózó településein

A tanulmány a Magyar Református Szeretetszolgálat (MRSZ) szerepvállalását mutatja be a 2019-ben indult, országos „Felzárkózó települések” programban. Az elemzés ismerteti a szervezet korábbi projektjeit (Válaszút, Végtelen lehetőség), amelyek módszertani alapot biztosítottak a jelenlegi, komplex fejlesztési munkához. A kutatás részletezi a „Jelenlét” módszertan gyakorlati alkalmazását, a szociális diagnózisokon alapuló beavatkozásokat, valamint a „jelenlétpontok” kiválasztásának szempontjait. A szerző bemutatja a program „fogantatástól a foglalkoztatásig” tartó szemléletét, kitérve az ifjúsági mentorálásra, a közösségfejlesztésre és a helyi gazdaságélénkítő mintaprojektekre. A tanulmány rávilágít a terepen dolgozó munkatársak mint „új típusú polihisztorok” kulcsszerepére, és hangsúlyozza az egyházi közösségekkel való együttműködés jelentőségét a fenntartható társadalmi felzárkózás és a hátrányok újratermelődésének megtörése érdekében.

Kulcsszavak: Felzárkózó települések, Jelenlét módszertan, társadalmi felzárkózás, hátrányos helyzetű közösségek, esélyteremtés, jelenlétpont, komplex akadálymentesítés, közösségfejlesztés, szociális diagnózis

ABSTRACT

Faith and Professionalism in Remote Areas: Creating Opportunities and Building Communities in the Underdeveloped Towns of MRSZ

This paper presents the involvement of the Hungarian Reformed Church Aid (MRSZ) in the national “Emerging Settlements program” launched in 2019. The analysis outlines the organization’s previous projects (Válaszút, Végtelen lehetőség), which provided the methodological foundation for current complex development efforts. The study details the practical application of the “Presence” (Jelenlét) methodology, interventions based on social diagnoses, and the criteria for establishing “presence points”. The author describes the program’s “from conception to employment” approach, covering youth mentoring, community development, and pilot projects for local economic stimulation. The study highlights the pivotal role of field workers as “new types of polymaths” and emphasizes the importance of cooperation with church communities to achieve sustainable social integration and break the cycle of disadvantage.

Keywords: Emerging settlements, Presence methodology, social integration, disadvantaged communities, creating opportunities, presence point, complex accessibility, community development, social diagnosis